

Євген Олександрович РУСІНОВ*(Науково-дослідний інститут публічного права, м. Київ)***ГАРАНТІЇ ЗАКОННОСТІ ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ СЛІДЧИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ОРГАНІВ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

У статті сформульовано поняття законності збирання доказів слідчими підрозділами органів безпеки України при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні як одну із засад цієї діяльності, яка полягає у неухильному дотриманні положень кримінального процесуального законодавства при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. Зазначено про наявність розгалуженої системи гарантій законності збирання доказів слідчими підрозділами органів безпеки України при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій, які носять як правовий та організаційний характер. Під час дослідження застосовано спектр як загальнонаукових, так і спеціальних методів пізнання, зокрема, методи діалектичної та формальної логіки: аналіз, синтез, дедуція, індукція, порівняльний, а також системно-структурний методи. До правових гарантій віднесено: 1) загально правові: належний рівень правової свідомості слідчих органів безпеки України; 2) процесуальні гарантії: прокурорський нагляд, судовий та відомчий контроль за дотриманням законності. Щодо організаційних гарантій такої діяльності наголошено на необхідності подальшого удосконалення організаційно-штатної структури слідчих підрозділів, наповнення їх кваліфікованими кадрами, систематичне проведення підвищення кваліфікації слідчих, подальше удосконалення рівномірного розподілу навантаження на кожного слідчого, їх належне матеріально-технічне забезпечення, впровадження електронних систем фіксування кримінального провадження та документообігу.

Ключові слова: *кримінальне провадження, доказування, збирання доказів, стандарти доказування, правові гарантії, негласні слідчі (розшукові) дії.*

Постановка проблеми. Усі учасники кримінального провадження зобов'язані дотримуватися вимог кримінально-процесуального законодавства. Це особливо важливо для посадових осіб та державних органів, які ведуть кримінальні справи. Вони мають відповідати за застосування норм цього законодавства та реалізацію своїх владних повноважень, що іноді передбачає можливість обмеження прав людини, таких як свобода, особиста недоторканність, недоторканність житла, або втручання в приватне життя. Органи державної влади та їх представники, що займаються кримінальним провадженням, повинні приймати рішення та

здійснювати дії виключно в межах своєї компетенції та у відповідності з встановленими законодавством підставами і процедурами¹. Таке бачення законності є загальним, адже законність є загально-правовою засадою. Згідно з ч. 2 ст. 19 Конституції України: «Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією та законами України»². Вказане зумовлює необхідність більш глибокого дослідження проблеми законності та її гарантій при реалізації НС(Р)Д слідчими органів безпеки України.

Порушена проблематика тією чи іншою мірою досліджувалась низкою вчених включаючи Ю. П. Аленіна, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліну, Є. Д. Лук'янчикова, В. Т. Малярєнка, М. М. Михеєнка, В. Т. Нора, М. А. Погорецького, Д. Б. Сергєєву, В. М. Тертишника, Л. Д. Удалову, В. Ю. Шепітька, М. Є. Шумила тощо. Однак лишається ще чимало вільних зон наукового пошуку.

Мета статті – встановити та надати науковий опис гарантіям законності збирання доказів слідчими підрозділами органів безпеки України при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи питання законності у літературі її описують як суспільно-політичний режим, заснований на принципах демократизму та соціальної справедливості. При цьому важливим є забезпечення реальної та беззаперечної реалізації правових норм усіма учасниками суспільних відносин³. На думку П. М. Рабіновича законність являє собою режим, в якому суспільні відносини узгоджуються з законами та підзаконними нормативно-правовими актами держави, формуючись через їх точне і безумовне дотримання всіма суб'єктами права⁴. В. В. Копейчиков описує принцип законності як здійснення всіх правових форм державної діяльності, а також функціонування громадянського суспільства і окремих громадян на базі та у відповідності з правовими нормами, природними правами і обов'язками людини⁵. Принцип законності охоплює кілька важливих аспектів. По-перше, це його загальність, що вимагає обов'язкового дотримання законів та інших нормативно-правових актів усіма учасниками суспільних відносин без виключення. Сюди ж відноситься і суворе дотримання закону кожним суб'єктом правовідносин. Також до нього відноситься реальне виконання норм права всіма учасниками правовідносин, що підкреслює його практичну значущість. Важливим є і те, що діяльність органів влади має бути спрямована на єдину

¹ Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України / За ред. С. В. Ківалова та С. І. Кравченко. Одеса: Фенікс, 2020. С. 41.

² Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-ВР>.

³ Теорія держави і права : підручник / О. М. Бандурка, М. Ю. Бурдін, О. М. Головка та ін. Харків : Майдан, 2018. С. 331.

⁴ Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави. К. : Атіка, 2001. С. 104.

⁵ Теорія держави і права / За ред. С. Л. Лисенкова, В. В. Копейчикова. К., 2003. С. 135.

мету, яка відображає доцільність законності: вибір найбільш оптимальних законних шляхів виконання повноважень для досягнення цілей правового регулювання. Нарешті, встановлення ефективного механізму впровадження цього принципу у всі сфери суспільного життя та створення системи гарантій забезпечує його повне дотримання¹.

У кримінальному процесі існують праці щодо виокремлення структури засади законності, які дають змогу розкрити її зміст та сприяють ефективному її застосуванню під час кримінального провадження. Елементами структури цієї засади є система чинного права, яка включає кримінальне процесуальне законодавство. Це означає, що учасники провадження повинні не лише дотримуватися вимог закону, але й належним чином його виконувати, використовувати та застосовувати. Сюди також входять початок та умови реалізації принципу законності, суб'єкти, які забезпечують цю законність, і принцип неприпустимості порушення закону в діяльності органів розслідування, прокуратури, суду, а також юридичних та фізичних осіб. Забезпечення законності пов'язане з превентивними заходами і наявністю системи діючих гарантій².

Отже, одним із структурних елементів засади законності виступають гарантії її забезпечення. А отже, й гарантії законності збирання доказів слідчими підрозділами органів безпеки України при проведенні негласних слідчих (розшукових) у кримінальному провадженні слід розглядати як складову чи відображення засади законності у кримінальному процесі в цілому.

Щодо поняття гарантій законності, то у юридичній літературі під системою гарантій зазвичай розуміються як об'єктивні умови існування суспільства, так і спеціально розроблені державою та громадські засоби. Їхня мета – забезпечити точну реалізацію правових норм усіма учасниками та підтримувати режим законності і стабільний правопорядок у суспільстві³. Гарантії законності охоплюють широкий спектр суспільних взаємовідносин, тому в юридичній літературі їх зазвичай класифікують на дві основні групи: загальні та спеціальні. До загальних гарантій входять економічні, політичні, моральні та соціальні складові, тоді як спеціальні гарантії представлені юридичними механізмами⁴. О. В. Зайчук та Н. М. Оніщенко зазначають, що більшість авторів виділяють серед спеціальних гарантій законності юридичні та організаційні засоби⁵.

Юридичні гарантії являють собою обумовлену рівнем розвитку суспільства систему засобів, що закріплені у чинному законодавстві, мають

¹ Марушій О. А. Забезпечення законності в діяльності органів виконавчої влади: адміністративно-правова характеристика : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів. 2021. С. 13–14.

² Козаченко В. І. Засада законності в кримінальному провадженні України та ФРН, її структурні складові. *Правова держава*. 2018. № 31. С. 104.

³ Самохвалов В. В. Законність і справедливість: теоретико-правові та методологічні проблеми співвідношення і взаємодії у сфері права : дис... канд. юрид. наук : 12.00.01. К., 2008. С. 108.

⁴ Васін Є. Ю. Гарантії законності в правозастосовчій діяльності. *Право і суспільство*. 2012. № 4. С. 35.

⁵ Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / О. В. Зайчук та ін. ; ред. О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. 2-ге вид., переробл. і доп. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 537–541.

юридичний характер і націлені безпосередньо на забезпечення законності. Вони включають, наприклад, конституційне закріплення принципу законності та засобів із його забезпечення; вдосконалення чинного законодавства; засоби вияву порушень законності; засоби запобігання правопорушенням; ефективні засоби юридичної відповідальності та захисту прав та свобод суб'єктів; якісну роботу правоохоронних органів та ін. Особливістю цих гарантій є те, що вони спеціально створюються для забезпечення і охорони законності та завжди отримують правове закріплення. Вони розробляються, охороняються і гарантуються державою.

Організаційні гарантії спираються на створення ефективної структури державного апарату, впровадження принципу розподілу влад і налаштування роботи спеціалізованих органів. Нормативна закріпленість також стосується системи організаційних гарантій, проте її унікальність полягає в тому, що вона охоплює діяльність спеціальних державних структур. До таких гарантій належать: чітко визначені та нормативно закріплені повноваження державних органів; функціональне розділення роботи владних структур; конституційне забезпечення принципів організації державного апарату; незалежність судових органів і їх підпорядкованість закону; створення необхідних умов для діяльності правоохоронних органів; ретельний відбір і розміщення державних кадрів; існування органів контролю і нагляду за дотриманням законодавства та інші¹.

Щодо поняття гарантій у кримінальному процесу, то у фаховій літературі найчастіше можна зустріти поняття «кримінальні процесуальні гарантії», що є поняттям ширшим, аніж гарантії законності. Розглянемо їх зміст. Так, вчені-процесуалісти В. В. Молдован, Р. С. Кацавець розуміють під процесуальними гарантіями «установлені законом норми, які забезпечують здійснення завдань правосуддя наданням всім учасникам процесуальних прав та покладанням на державні органи обов'язків із забезпечення реалізації цих прав»².

Л. М. Лобойко вважає, що кримінальні процесуальні гарантії є визначеними законом інструментами, що забезпечують ефективність кримінального процесу. Він виділяє систему таких гарантій, до якої входять: відповідний рівень регулювання кримінальної процесуальної діяльності; кримінальна процесуальна форма; принципи кримінального процесу; правовий статус учасників кримінального процесу; можливість застосування заходів примусового характеру, включаючи запобіжні та інші заходи; судовий контроль; прокурорський нагляд; контроль з боку відомств; обґрунтування процесуальних рішень і складний порядок прийняття деяких із них, зокрема щодо обшуку в житлі особи або арешту; право на оскарження дій та рішень органів і посадових осіб, що ведуть

---

¹ Васін С. Ю. Гарантії законності в правозастосовчій діяльності. *Право і суспільство*. 2012. № 4. С. 35.

² Молдован В. В., Кравець Р. С. Кримінальний процес України. Практикум : навч. посіб. К. : Алерта, 2006. С. 146.

процес; а також юридична відповідальність¹.

В. М. Тертишник пропонує інший підхід до системи кримінальних процесуальних гарантій, поділяючи її на три групи, до яких відносить «гарантії правосуддя», «гарантії встановлення об'єктивної істини» та «гарантії захисту прав і свобод людини»². Система гарантій правосуддя, як зазначає В. М. Тертишник, являє собою оптимальне поєднання механізмів, що забезпечують встановлення істини й захист прав та свобод людини³.

Вчений вважає, що гарантії встановлення об'єктивної істини забезпечує як процесуальна форма в цілому, так і конкретні інститути кримінального процесу. Серед них: принципи кримінального процесу, доказове право, інститути слідчих дій, судове слідство та судові дебати. До процесуальних гарантій прав та законних інтересів у кримінальному судочинстві він відносить такі елементи: юридичне визначення прав і свобод; заборона звуження існуючих прав і свобод; визначення процедур їх реалізації; забезпечення реальної можливості для втілення цих прав; недопущення порушень прав і свобод іншими учасниками процесу; допомога від слідчих, органу дізнання, прокурора, захисника і суду у реалізації прав; обов'язок осіб, які здійснюють кримінальне судочинство чи контролюють процес, вживати заходів для запобігання порушенням; захист прав і свобод шляхом встановлення бар'єрів проти їх порушення; відновлення порушених прав і повна реабілітація та відшкодування завданої шкоди⁴.

Попри існування розбіжностей у наукових підходах, на нашу думку, усі кримінальні процесуальні гарантії взаємопов'язані між собою та утворюють єдину, нерозривну систему.

На підставі аналізу зазначених підходів як у теорії права, так і у галузі кримінального процесу, вбачаємо за можливе сформулювати власне розуміння гарантій законності збирання доказів слідчими підрозділами органів безпеки України при проведенні негласних слідчих (розшукових) у кримінальному провадженні. По-перше, важливо визнати виправданим поділ гарантій законності здійснення негласних слідчих (розшукових) дій на два типи. Перший стосується забезпечення виконання завдань кримінального провадження, включно з отриманням допустимих, законних та достовірних доказів. Другий зосереджується на охороні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального процесу.

Законність збирання доказів слідчими підрозділами органів безпеки України при проведенні негласних слідчих (розшукових) у кримінальному провадженні слід розуміти як одну із засад їх кримінальної процесуальної

¹ Лобойко Л. М. Кримінально-процесуальне право: курс лекцій : навч. посібник. К. : Істина, 2005. С. 19.

² Тертишник В. М. Гарантії істини та захисту прав і свобод людини в кримінальному процесі. Дніпропетровськ : Юрид. акад. МВС України, Арт-Прес, 2002. С. 25.

³ Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України: підруч.. 4-ге вид., доп. і переробл. К. : Видавництво А.С.К., 2003. С. 26.

⁴ Тертишник В. М. Гарантії істини та захисту прав і свобод людини в кримінальному процесі. Дніпропетровськ : Юрид. акад. МВС України, Арт-Прес, 2002. С. 328–329.

діяльності та вимогу, яка полягає у неухильному дотриманні положень кримінального процесуального законодавства при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. Іншими словами, це вимога дотримання встановленої кримінальної процесуальної форми проведення НС(Р)Д чи кримінального процесуального порядку їх проведення, що на нашу думку є рівнозначними поняттями. Оскільки вимога законності у діяльності будь-якого суб'єкта кримінального процесу виражається у його свідомому ставленні до виконання визначеного кримінальними процесуальними нормами порядку проведення негласних слідчих (розшукових) дій, то першою гарантією її забезпечення (законності) є необхідний рівень правосвідомості слідчого. Саме правосвідомість визначає ставлення певної особи до необхідності виконання чи невиконання правових норм під час його суспільної діяльності. Ця теза стосується абсолютно усіх сфер прояву права, а тому має місце й у кримінальному процесі. Ця гарантія, на наше переконання, має фундаментальне значення для забезпечення законності як у кримінальному провадженні в цілому, такі і при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. Адже, позитивна правосвідомість завжди спонукає суб'єкта до належного виконання норм закону.

Попри це, у кримінальному процесі на законодавчому рівні впроваджено ряд превентивних механізмів порушення засади законності, які, в тому числі стосуються й порядку проведення негласних слідчих (розшукових) дій – прокурорський нагляд, судовий та відомчий контроль за дотриманням законності.

Як слушно зазначає В. В. Назаров, що судовий контроль полягає у перевірці законності та обґрунтованості дій і рішень з боку обвинувачення, яке має державно-владні повноваження (прокурорів, органів досудового розслідування, керівників цих органів, оперативних підрозділів). У цьому контексті роль слідчого судді, який здійснює судовий контроль для захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, а також охороняє права, свободи і законні інтереси учасників кримінального провадження, набуває особливої важливості¹. Функцію судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів людини у кримінальному процесі рід час проведення НС(Р)Д виконує слідчий суддя. Її правозахисний характер зумовлює покладення на нього загальних обов'язків щодо захисту прав людини та забезпечення законності та обґрунтованості процесуальних рішень та дій, що приймаються та вчиняються під час кримінального провадження.

На наше переконання, функція судового контролю за дотриманням законності при проведенні НС(Р)Д у кримінальному провадженні виконується не тільки слідчим суддею, а й судом вже під час судового провадження та може виражатись у таких формах: 1) наданні попереднього дозволу на проведення НС(Р)Д; 2) підтвердження або спростування законності проведення НС(Р)Д після її фактичного проведення

---

¹ Назаров В. В., Омеляненко Г. М. Кримінальний процес України : навч. посіб. К. : Атіка, 2007. С. 90.

(легалізація); 3) перевірка законності в рамках процедури оскарження рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення НС(Р)Д; 4) визнання судом недопустимими доказів, отриманих в ході проведення НС(Р)Д через порушення процесуального порядку її проведення.

Наступною визначеною нами гарантією законності збирання доказів при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій є здійснення прокурором нагляду за додержанням закону у формі процесуального керівництва. У наукових джерелах зазначається, що прокурорський нагляд у досудовому провадженні являє собою роботу прокурора, яка полягає в забезпеченні дотримання законів органами, що проводять досудове розслідування кримінальних правопорушень, відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства¹. Варто погодитися із думкою, що саме здійснення прокурором, в якості процесуального керівника досудового розслідування, своїх законних повноважень повинно гарантувати прийнятність усіх доказів, зібраних стороною обвинувачення на стадії досудового розслідування, включаючи ті, що були одержані під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій².

Основним засобом здійснення нагляду прокурором за проведенням НС(Р)Д та використанням їх результатів під час доказування є передбачені чинним КПК України відповідні його повноваження. О. Ю. Татаров зазначає, що прокурору у ролі процесуального керівника під час здійснення негласних слідчих (розшукових) дій надано розширені повноваження в питаннях організації та контролю за законністю цих дій. Це спрямовано на оперативне збирання доказів на досудовій стадії кримінального провадження. Відповідно до Кримінального процесуального кодексу України, прокурор має право перевіряти законність проведення таких дій, доручати їх виконання оперативним підрозділам, ухвалювати рішення про використання отриманих результатів у кримінальному провадженні та забезпечувати дотримання прав осіб, яких вони стосуються³.

На наше переконання, на виконання функції процесуального керівництва, прокурор у кримінальному провадженні наділений такими повноваженнями:

- 1) погоджувати клопотання слідчого до слідчого судді на проведення НС(Р)Д;
- 2) забороняти проведення або припиняти подальше проведення НС(Р)Д;
- 3) приймати рішення про проведення контролю за вчиненням злочину та виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації;
- 4) скасовувати постанову слідчого про проведення НС(Р)Д;
- 5) мати повний доступ до матеріалів,

¹ Рогальська В. В. Прокурорський нагляд та судовий контроль на досудовому провадженні : конспект лекцій : Дніпро. 2016. С. 9.

² Венедіктов А. А., Венедіктова Ю. Є. Забезпечення прокурором допустимості доказів, одержаних під час негласних слідчих (розшукових) дій. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 2. С. 12.

³ Татаров О. Окремі проблеми про проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 3. С. 70.

документів та інших відомостей, що стосуються проведення НС(Р)Д; 6) продовжувати строк проведення НС(Р)Д; 7) ініціювати питання перед керівником органу досудового розслідування про заміну слідчого; 8) прийняття рішення про застосування заздалегідь ідентифікованих (помічених) або несправжніх (імітаційних) засобів під час НС(Р)Д.

В доктрині кримінального процесу відомчий контроль у досудовому розслідуванні характеризують як додаткову внутрішню функцію, специфічну для певного органу досудового розслідування. Відомчий контроль за діяльністю слідчих вважається частиною організаційної роботи керівника органу досудового розслідування. Тобто контроль являє собою процес, що гарантує досягнення цілей організації. Він включає встановлення критеріїв, оцінку фактично досягнутих результатів і внесення коректив, якщо результати значно відхиляються від визначених критеріїв¹.

Стосовно повноважень керівників органів досудового розслідування, які виступають як суб'єкти відомчого контролю, варто зазначити, що в кримінальній процесуальній доктрині рекомендується класифікувати їх на організаційні та процесуальні аспекти². Законодавчо вони визначені в ст. ст. 39, 39-1 КПК України, а також деталізовані у відомчих нормативних документах. Вважаємо, повноваження керівника органу досудового розслідування щодо здійснення відомчого контролю за слідчими (розшуковими) діями також можна розділити на організаційні та процесуальні.

Як слушно зазначає А. Б. Степанов, процесуальними необхідно визнати ті повноваження, які мають безпосередній вплив на перебіг досудового розслідування в конкретному кримінальному провадженні. Повноваження, передбачені ч. 2 ст. 39 КПК України, що спрямовані на забезпечення відповідного рівня діяльності слідчого, слід вважати суто організаційними³.

Також, досліджуваними положеннями КПК України встановлено повноваження керівника органу досудового розслідування (органу дізнання) вживати заходів щодо усунення порушень вимог законодавства у випадку їх допущення слідчим. Вважаємо, зазначене повноваження може бути віднесено як до організаційних, так і до процесуальних, тому що з одного боку усунути слідчого (дізнавача) є більш адміністративною функцією, але приводом для цього є встановлення обставин, які перешкоджають проведенню слідчим (дізнавачем) досудового розслідування (дізнання), що вже є проявом процесуальних повноважень (наприклад, вивчення матеріалів кримінального провадження, розгляд скарг учасників досудового розслідування тощо). З огляду на це, пропонуємо визначити також третю групу повноважень керівника органу досудового розслідування (органу дізнання) – організаційно-процесуальні, та віднести зазначене повноваження до запропонованої категорії.

¹ Малиновський В. Я. Державне управління : навч. посіб. К. : Атіка, 2003. С. 293.

² Степанов А. Б. Співвідношення прокурорського нагляду, відомчого та судового контролю під час досудового розслідування : дис. ... канд. юрид наук : 12.00.09. Харків, 2018. С. 83.

³ Там само. С. 85.

Отже до повноважень керівника органу досудового розслідування як гарантій забезпечення законності під час збирання доказів при проведенні НС(Р)Д слідчими органів безпеки України належать: 1) визначення слідчого (слідчої групи), уповноваженого на здійснення досудового розслідування; 2) відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування та призначення іншого слідчого у разі неефективного досудового розслідування; 3) ознайомлення з матеріалами НС(Р)Д; 4) надання слідчому письмових вказівок; 5) погодження постанови слідчого на проведення НС(Р)Д - виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації; 6) прийняття рішення про застосування заздальгідь ідентифікованих (помічених) або несправжніх (імітаційних) засобів під час НС(Р)Д; 7) продовження строків проведення НС(Р)Д; 8) здійснення досудового розслідування (дівзнання), користуючись при цьому повноваженнями слідчого (дівзнавача).

Щодо ж суто організаційних гарантій законності під час збирання доказів при проведенні НС(Р)Д слідчими органів безпеки України слід наголосити на необхідності подальшого удосконалення організаційно-штатної структури слідчих підрозділів, наповнення їх кваліфікованими кадрами, систематичне проведення підвищення кваліфікації слідчих, подальше удосконалення рівномірного розподілу навантаження на кожного слідчого, їх належне матеріально-технічне забезпечення, впровадження електронних систем фіксування кримінального провадження та документообігу за аналогією із системою E-case, яка на сьогодні діє у НАБУ, САП та ВАКС та впровадження Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо запровадження інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування» 01.06.2021 № 1498-IX¹. Однак, і такі організаційні гарантії мають бути засновані та зафіксовані у відповідних правових нормах, які можуть мати як кримінальний процесуальний, так адміністративно-правовий характер.

Висновки. Підсумовуючи викладене, слід констатувати наявність розгалуженої системи гарантій законності збирання доказів слідчими підрозділами органів безпеки України при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні, які носять як правовий та організаційний характер. При цьому, правові гарантії по відношенню до організаційних мають фундаментальне значення, адже саме у правових нормах віднаходять своє закріплення й організаційні заходи чи механізми. До правових гарантій слід віднести: 1) загально правова гарантія - належний рівень правової свідомості слідчих органів безпеки України; 2) кримінальні процесуальні гарантії: прокурорський нагляд, судовий та відомчий контроль за дотриманням законності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

---

¹ Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо запровадження інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування : Закон України 01.06.2021 р. № 1498-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1498-20#Text>.

1. Васін Є. Ю. Гарантії законності в правозастосовчій діяльності. *Право і суспільство*. 2012. № 4. С. 33–37.

2. Венедіктов А. А., Венедіктова Ю. Є. Забезпечення прокурором допустимості доказів, одержаних під час негласних слідчих (розшукових) дій. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 2. С. 6–14.

3. Козаченко В. І. Засада законності в кримінальному провадженні України та ФРН, її структурні складові. *Правова держава*. 2018. № 31. С. 101–108.

4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-ВР>.

5. Лобойко Л. М. Кримінально-процесуальне право: курс лекцій : навч. посібник. К. : Істина, 2005. 456 с.

6. Малиновський В. Я. Державне управління : навч. посіб. К. : Атіка, 2003. 576 с.

7. Марушій О. А. Забезпечення законності в діяльності органів виконавчої влади: адміністративно-правова характеристика : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів. 2021. 21 с.

8. Молдован В. В., Кравець Р. С. Кримінальний процес України. Практикум : навч. посіб. К. : Алерта, 2006. 297 с.

9. Назаров В. В., Омеляненко Г. М. Кримінальний процес України : навч. посіб. К. : Атіка, 2007. 584 с.

10. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України / За ред. С. В. Ківалова та С. І. Кравченко. Одеса: Фенікс, 2020. 924 с.

11. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо запровадження інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування : Закон України 01.06.2021 р. № 1498-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1498-20#Text>.

12. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави. К. : Атіка, 2001. 176 с.

13. Рогальська В. В. Прокурорський нагляд та судовий контроль на досудовому провадженні : конспект лекцій : Дніпро. 2016. 67 с.

14. Самохвалов В. В. Законність і справедливість: теоретико-правові та методологічні проблеми співвідношення і взаємодії у сфері права : дис... канд. юрид. наук : 12.00.01. К., 2008. 203 с.

15. Степанов А. Б. Співвідношення прокурорського нагляду, відомчого та судового контролю під час досудового розслідування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2018. 235 с.

16. Татаров О. Окремі проблеми проведеної негласних слідчих (розшукових) дій. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 3. С. 69–77.

17. Теорія держави і права / За ред. С. Л. Лисенкова, В. В. Копейчикова. К., 2003. 135 с.

18. Теорія держави і права : підручник / О. М. Бандурка, М. Ю. Бурдін, О. М. Головка та ін. Харків : Майдан, 2018. 452 с

19. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / О. В. Зайчук та ін. ; ред. О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. 2-ге вид., переробл. і доп. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 688 с.

20. Тертишник В. М. Гарантії істини та захисту прав і свобод людини в кримінальному процесі. Дніпропетровськ : Юрид. акад. МВС України, Арт-Прес, 2002. 432 с.

21. Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України: підруч. 4-те вид., доп. і переробл. К. : Видавництво А.С.К., 2003. 1120 с.

Стаття надійшла до редакції 12.11.2023

Yevhen OI. RUSINOV,

Postgraduate Student

(Research Institute of Public Law, Kyiv, Ukraine)

GUARANTEES OF LEGALITY OF COLLECTING EVIDENCE BY INVESTIGATIVE UNITS OF SECURITY BODIES OF UKRAINE WHEN CONDUCTING COVERT INVESTIGATIVE (SEARCH) ACTIONS IN CRIMINAL PROCEEDINGS

The article formulates the concept of the legality of evidence collection by investigative units of the security bodies of Ukraine when conducting covert investigative (detective) actions in criminal proceedings as one of the principles of this activity, which consists in strict compliance with the provisions of criminal procedural legislation when conducting covert investigative (detective) actions. It is noted that there is an extensive system of guarantees of the legality of evidence collection by investigative units of the security bodies of Ukraine when conducting covert investigative (detective) actions, which are both legal and organizational in nature. During the study, a range of both general scientific and special methods of cognition were applied, in particular, methods of dialectical and formal logic: analysis, synthesis, deduction, induction, comparative, as well as system-structural methods. Legal guarantees include: 1) general legal: the appropriate level of legal awareness of the investigative security bodies of Ukraine; 2) procedural guarantees: prosecutorial supervision, judicial and departmental control over compliance with the law. Regarding the organizational guarantees of such activities, the need for further improvement of the organizational and staffing structure of investigative units, filling them with qualified personnel, systematic training of investigators, further improvement of the even distribution of the workload on each investigator, their proper material and technical support, implementation of electronic systems for recording criminal proceedings and document flow was emphasized.

Keywords: *criminal proceedings, evidence, collection of evidence, standards of evidence, legal guarantees, covert investigative (search) actions.*